

Ганна Дениско

Хай лялькарі чаклюють, а волики прошкують!..

Це було несподівано і класно: в пору, коли у світі закривається багато театральних фестивалів, у Полтаві стартував Проект «Зоряний шлях» — міжнародний фестиваль лялькових театрів, що має на меті підтримати молоді таланти цієї галузі мистецтва. Емблема проекту — віл зі свічечками на кінчиках рогів — символізує і тяглість традицій лялькарського мистецтва, повернення до його сутності (як завжди повертаються додому чумацькі валки), і вічне задивлення митця у зоряну безодню з її Чумацьким шляхом.

Організатори фестивалю — Міністерство культури України, Полтавська обласна державна адміністрація та її Управління культури, Український центр Міжнародної спілки діячів театру ляльок «UNIMA-Україна» і Полтавський академічний обласний театр ляльок, якому виповнюється 75 років (директор театру і Проекту «Зоряний шлях» Ірина Чернікова). Визначала переможців у номінаціях експертна рада на чолі з Леонідом Поповим, президентом «UNIMA-Україна», завідувачем кафедри акторського мистецтва та режисури театру ляльок КНУТКТ ім. І.К. Карпенка-Карого.

Соната зниклого часу

У фестивалі взяли участь 15 театрів із дев'яти країн, і в калейдоскопі вистав, що їх маленькі й дорослі глядачі подивилися 14–17 травня, відбилосся розкішне різноманіття стилів, у яких сьогодні працюють лялькові театри Східної Європи. У підсовецьку добу ляльковий театр у цих країнах зберігся як дитячий і переважно був театром горішніх ляльок, що найбільше відповідало стилю «дозволеного реалізму». Сьогодні ж на сцені і вулиці країн пострадянського простору повертається все надбане культурою різних народів — український вертеп і театр маріонеток, театр тіней і театр на ходулях, театр масок і пантоміма... І все це збагачене технічними можливостями комп'ютерної доби та інтелектуальним досвідом постпостмодерну.

Яскравий приклад новаторського театру — Львівський академічний духовний театр «Воскресіння». Пізнього вечора 14 травня на Театральній площі Полтави львівські митці запалили вогні свого «Вишневого саду» — вистави, яку вже побачили в 45 країнах світу. Режисер-постановник, директор театру «Воскресіння» Ярослав Федоришин говорить: «Ми єдиний театр, який здійснив вуличну постановку за твором Чехова. Чехова знають за класичними постановками, і тому те, що робимо ми, вражає глядача. У Європі вуличні театри надзвичайно популярні, особливо у Франції, Чехії. Там театри навіть мають свої заводи для виготовлення реквізиту, великих декорацій. Ми раді, що публіка, яка зібралася на «Зоряному шляху», глибоко сприйняла наш «Вишневий сад»...»

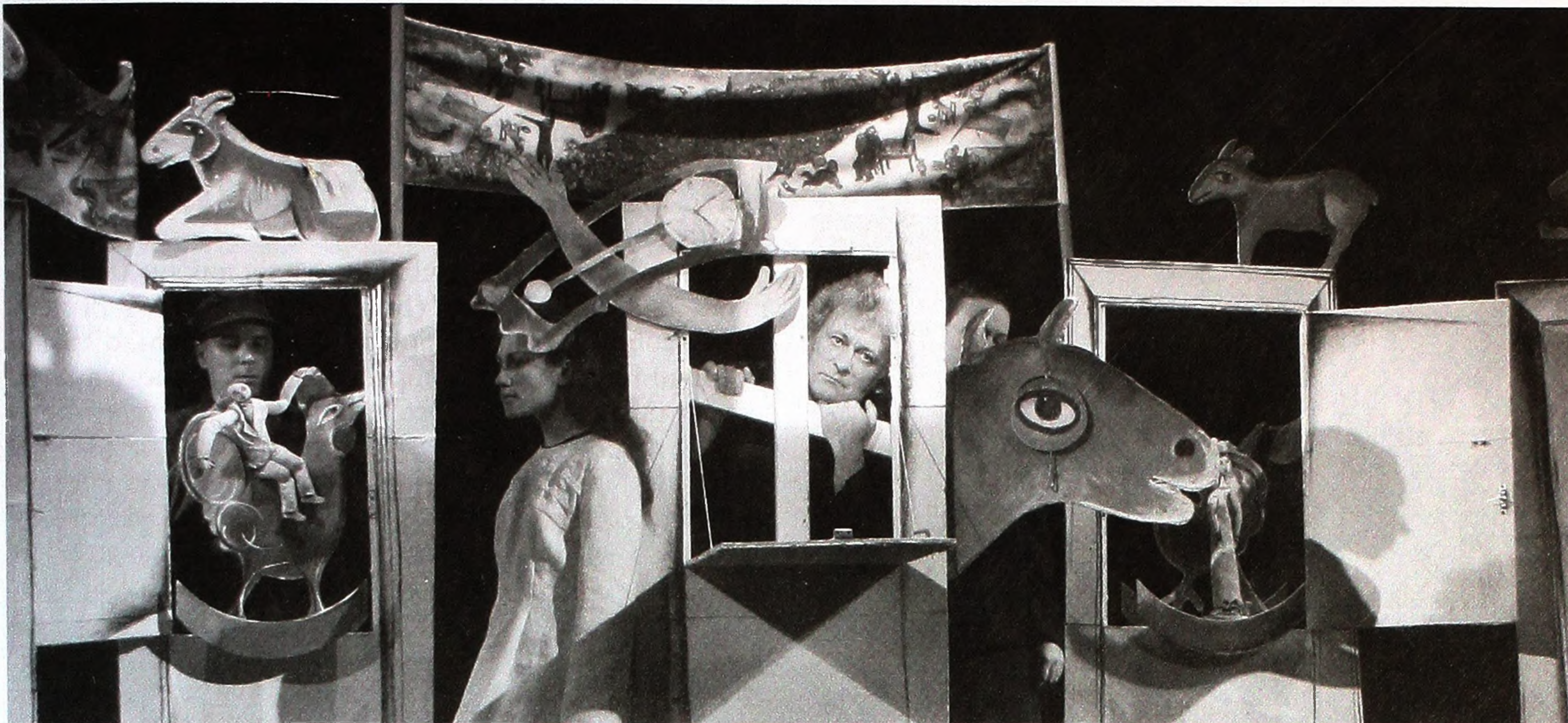

Емблема фестивалю «Зоряний шлях»

І як було його не сприйняти, коли в сутінках так ніжно і беззахисно світився вишневий цвіт, зраджений і проданий легковажними людьми! Ось вони безтурботно гуляють на ходулях, так само красиві і приречені. А Лопакін, молодий і ошалілий від радості придбання власності, жлуктить шампанське, пригощає глядачів — і тут на нього виливають десяток відер води... На мить сторопієш, а потім подумаєш: це ж провістя того, що чекає на лопакіних. Бо мало стати власником шматочка планети із садом, є ще відповідальність за вишневий сад душі твого народу. А якщо в тому саду заведеться розбрат, то прийдуть комісари з маузерами, або братки з бейсбольними битами, або судові виконавці продажно-Феміди — і зрубають сад, збудують в'язницю, або дім розпусти, або палац для царка...

До речі, Ярослав Федоришин вельми зацікавив публіку своїми планами. Львів'яни готують нині аж три вуличні вистави: «Малюємо фарбами Шевченка його долю», «Моцарт і Сальєрі» та «Чайку» за Чеховим. «Чайку» показуватимуть тільки там, де є озеро, бо всі сцени відбуватимуться на воді...

Чехов був найпопулярнішим автором на полтавському фестивалі. Так, найкращою у спектаклях для дорослих визнано режисуру Оксани Дмитрієвої, заслуженої артистки АР Крим, у виставі Харківського державного академічного театру ляльок ім. В.А. Афанасьєва «Прості історії Антона Чехова». Три оповідання — «Дама з собачкою», «Чорний чернець» і «Скрипка Ротшильда» — стали канвою для філософсько-лірично-іронічної, щемно-трагічної вистави про те, що всупереч егоїзму,

Сцена з вистави «Портрет з літаючим годинником. Марк Шагал: "Моє життя – ілюстрації"». Режисер Оксана Дмитрієва. Полтавський обласний театр ляльок

інерції, зневірі людина має любити, і радіти, і вірити, і берегти тих, хто поруч, – доки вони поруч. Така ось вийшла «соната зниклого часу», який вислизає крізь пальці мов вода (цитата з Дмитрієвої).

Між іншим, з цих трьох оповідань читач найменше знає «Чорного ченця». Чехов написав його 1893 року, коли з ним творилися неоясненні речі. Брат письменника Михайло засвідчив у книзі «Ант. Чехов і його сюжети»: «І в цей же час Антон Павлович дуже нервувався. Він погано спав ночами. Його, як він казав, «смикало». Якась надприродна сила підкидала його на постелі на цілі чверть аршина, всередині у нього щось обривалося «з коренем», він схоплювався і довго не міг заснути...». А потім йому приснився чорний чернець... Містичні моменти оповідання Чехова харківські лялькарі передали надзвичайно майстерно. Бо театр Оксани Дмитрієвої, як пишуть критики, – театр тотальний. Тут усе – і скульптура, і маски, і маріонетки, і театр тіней, і гра акторів «наживо».

«Прості історії Антона Чехова» удостоїлися також призу журналістських симпатій. Крім того, актриса цього театру Вікторія Міщенко перемогла в номінації «Найкраща жіноча роль другого плану».

Глядачі побачили ще одну роботу Оксани Дмитрієвої – «Портрет з літаючим годинником. М. Шагал: "Моє життя – ілюстрації"» Полтавського театру ляльок, де переконливо передано стан геніального митця, поривання якого до зоряного шляху творчості майже завжди відбувається не завдяки, а всупереч обставинам, оточенню, стереотипам громадської думки.

Про тягар обставин, що приковує до сірості й буденності, позбавляючи права на політ, про нездійсненні мрії чеховських трьох сестер три студентки Варшавської театральної академії ім. О. Зельверовича, її лялькового факультету в Білостоці (Польща) Патріція

Роецька, Ханна Танішевська і Уляна Дорош розповіли лаконічно, лише з пантомімою, уявною лялькою і білоруськими народними піснями, котрі виявилися і українськими. (Маємо з білорусами масив схожих пісень, що пішли з Полісся).

«Ад міленькага лістоў няма, ад нялюбага шлюцца...», «Не пайду я за старога, барадою коле...», «На што ж мяне мати бяз долі ўрадзіла?», – співали по-білоруськи чеховські три сестри, і оживав у руках актриси плащ, творячи образ чоловіка – то омріяного, то осоружного... Наставник студенток, проректор лялькового факультету Варшавської театральної академії Веслав Чопліньський задоволений їхнім виступом: «Наші актори уміють усе. Ми часто ставимо вистави без ляльок, але такі, де актор керує собою як лялькою. Це мислення про ляльку, і важливо навчити такому мисленню молоді покоління лялькарів».

У програмі була ще одна студентська робота – виставу «Ніка Турбіна: інформація людству» показали четвертокурсники КНУТКТ ім. І.К. Карпенка-Карого. Її режисер – другокурсник Ігор Федірко, про якого його старші колеги кажуть, що на який би театральний фестиваль не поїхали – а Федірко вже там. Ігор всотує все краще в театральному мистецтві, і його перші роботи засвідчують, що в особі цього юнака Україна матиме талановитого митця.

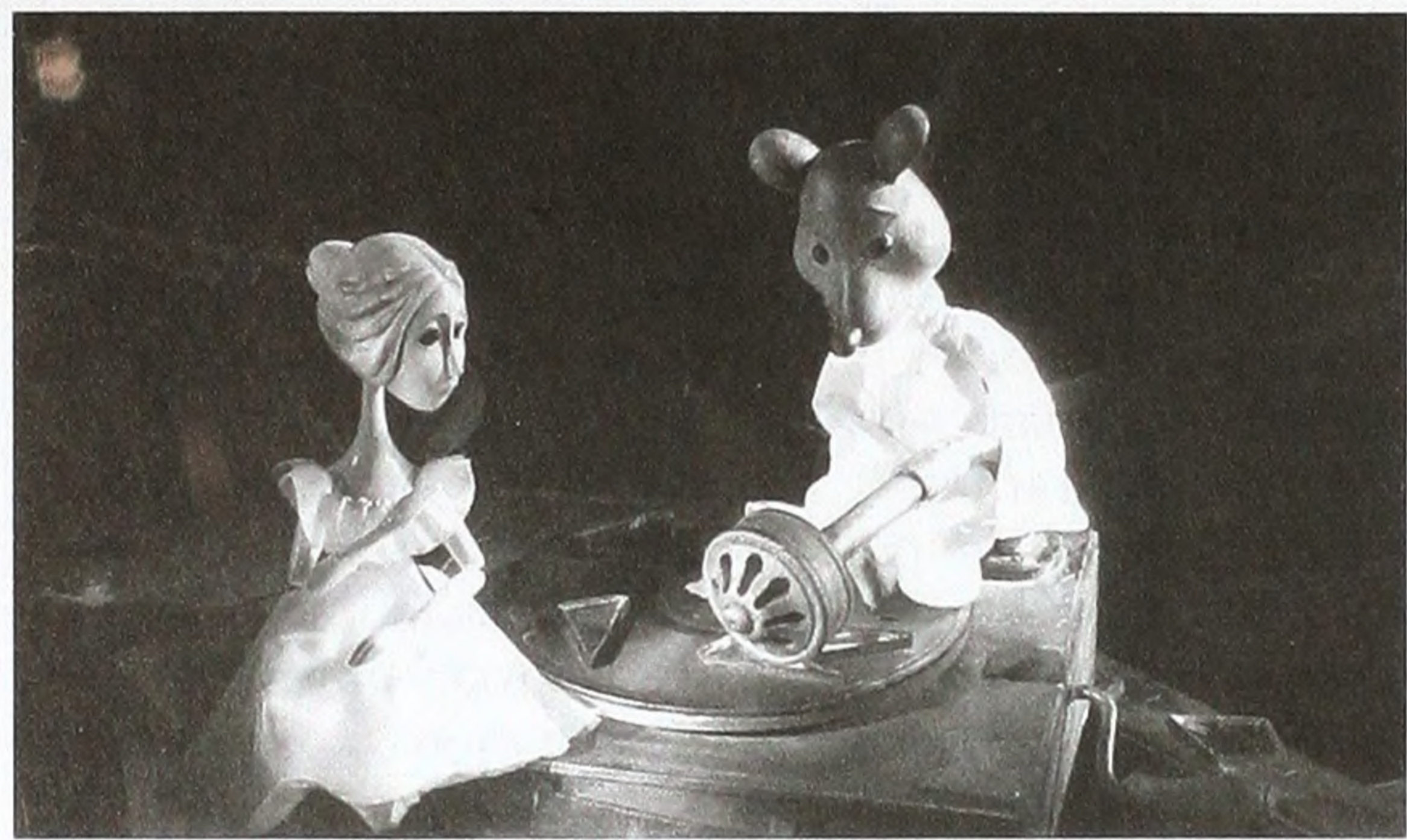
Як із нічого створити диво

Сучасний лялькар нагадує мені чимось юного спортсмена, який узявся випробувати себе в різних екстремальних видах спорту, і поки що в нього все виходить, і він, щасливий, кричить з вершини гори: «Я це вмю! Я це зробив!» Із захопленням спостерігаєш, як із нічого твориться щось. Саме так – «Як із нічого зробити все» – назвали свою виставу заслужений артист Росії Андрій

Князьков і «ще не заслужений артист» Олексій Мельник, тобто чемодан-дуєт «Квам» із Санкт-Петербурга (Росія). І дивовижно, й радісно спостерігати, як людські долоні стають квіткою чи птахом, як на живу істоту перетворюється звичайна каструля...

Сцена з вистави «Італійка в Алжирі» за оперою Джоаккіно Россіні. Театр «Карапет». Єреван, Вірменія.

Сцена з вистави «Сонячний промінь» за п'єсою Олександра Попеску. Режисер Олексій Смирнов. Московський обласний театр ляльок. Фото Іллі Назаркіна.

У цьому ж ключі працює і казкарка Московського театру ляльок Марина Міллер, творячи виставу-концерт «Казки з різних кишень», яка була показана поза конкурсом як благодійна і вельми потішила вихованців школи-інтернату.

До речі, діти XXI століття надзвичайно захоплюються виставами такого стилю. Але серця маленьких глядачів залишаються відкритими і казці, де діятимуть звичні пухнасті єнотики чи смішні жабки. Як експерта, я взяла внучку Софійку на виставу Архангельського обласного театру ляльок «Крихітка Єнот і Той, хто сидить у ставку». Хоча внучка вже другокласниця і знає мультик про Єнотика, однак лялькова вистава була для неї цікавою. Коли я прокоментувала чергову панічну втечу Єнотика від ставка словами «який боягуз!», Софійка заперечила: «Він не боягуз, він просто маленький. Я теж боялася, коли була маленькою». А по закінченню вистави допитувалася, як то лялькарі зробили так, що в Зайця шия то видовжувалася, то вкорочувалася. Заець-боягуз

насмішив її найбільше. Спектакль архангельців теж має нагороду – в номінації «Найкраща чоловіча роль другого плану» переміг Максим Лохов.

Ідею подолання дитячих страхів яскраво трактували сербські лялькарі – з міста Суботиці. Сценографію Марієтти Голомехової до їхньої вистави «У темряві» визнано найкращою.

Захоплені відгуки глядачів і критиків викликали спектакль лялькарів із Русе (Болгарія) «The Frog Prince» – така собі казка про Царівну-Жабу навпаки, а також «Чарівні подарунки» Білоруського державного театру ляльок (Мінськ). Болгарським артистам дістався приз від ветеранів Полтавського театру ляльок.

Театр із Нарви (Естонія) «Інмаріне» показав виставу «Подвиг Принца» – про вірну дружбу, про перемогу добра над злом. Продюсер Ірина Міхальова рада приїзду до Полтави, бо тут жив її улюблений драматург Іван Котляревський.

Одна із тенденцій сучасного лялькового мистецтва – етнізація. Які плідні знахідки можуть чекати на цьому шляху, засвідчила вистава Туркменського державного театру ляльок «Яртигулак». Це казка про хлопчика-мізинчика, де зачаровують ляльки в зріст людини.

Найкращою режисерською роботою для дітей визнано «Сонячний промінь» Олексія Смирнова Московського обласного театру ляльок (за п'єсою Олександра Попеску). Історія про мишенятко Муфа, яке мешкало в підвалі, куди скидали різний непотріб, та про сонячний промінець приязні, який засвітився йому зі з'явою одногого і тому викинутої у підвал статуетки балерини, зворушує і дітей, і дорослих. Актор Олександр Третьак, який грає Мишенятко, переміг у номінації «Найкраща чоловіча роль».

Коли експертна рада міркувала, кого ж назвати найкращим композитором, то спочатку кандидатур ніби не побачила (до речі, оцінювався доробок лише тих, кому до 35 років). І тоді переміг... Джоаккіно Россіні. 200 років тому відбулася прем'єра його опери «Італійка в Алжирі». Россіні написав її 21-річним. І ось у Полтаві цю оперу показують лялькарі з театру «Карапет» (Єреван, Вірменія). Можна було лише подивуватися і позаздрити тому, наскільки майстерно ляльки-маріонетки зображають оперних співаків! Музичне оформлення цього спектаклю назвали найкращим.

У номінації «Найкраща драматургія» відзначили доробок актора Полтавського театру ляльок Миколи Шустова, який написав дотепні інтермедії до вистав «Зоряного шляху» і разом з «кумом» Лелем Хмеленком зіграв їх.

Під час фестивалю відбувся «круглий стіл» директорів лялькових театрів, а під час нагородження переможців проекту вшанували і ювілярів – полтавських лялькарів.

Думка гостей «Зоряного шляху» і його глядачів однастайна: проект чудовий, самовідданість організаторів, усього колективу Полтавського лялькового театру вище всяких похвал. Тож хай фестивальні волики прошують «Зоряним шляхом» через роки й десятиліття!

Полтава